

2. Про затвердження Правил контролю суден з метою забезпечення безпеки мореплавства : Наказ Міністерства транспорту України від 17.07.2003 № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0353-04#Text>

3. Рекомендации по проведению проверок инспекторами контроля государства порта в соответствии с Конвенцией 2006 года о труде в морском судоходстве. /Группа технической поддержки по вопросам достойного труда и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии. Москва : МОТ, 2010. xiv, 86 с.

4. Парижский меморандум про взаєморозуміння щодо контролю державою порту від 01 липня 1982 року. URL: http://docs.yasinskiy.net/books/others/paris_memorandum.pdf

Ковальчук В.І.

студентка,

Науковий керівник: Киричук А.С.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ

На сьогоднішній день, для багатьох країн, у тому числі й України, дедалі актуальнішою стає проблема біженців. Така ситуація, в першу чергу, зумовлена нестабільністю політичних режимів, воєнними діями, економічними проблемами, систематичними та масовими порушеннями прав людини, стихійним лихом тощо. Забезпечення прав людини для таких осіб – одне із найскладніших питань, що постало сьогодні перед світовим співтовариством, що, безумовно, посилює увагу до визначення їх правового статусу в міжнародному праві.

Дослідженням правових питань урегулювання статусу біженців присвятили роботи такі вчені, як О.В. Дерманська, В.В. Євдокимов, Р.А. Калюжний, І.П. Прокопенко, В.І. Тимчик, Г.С. Чуєнко, К.В. Шиманська, Н.М. Грабар, І.Г. Ковалишина, О.Л. Копиленко, Ю.І. Римаренко, Ю.М. Тодика, О.Ф. Фрицький, В.О. Малиновська, М.О. Шульга, С.Б. Чехович, О.І. Безпалова та інші. Водночас ці та інші дослідження не вичерпують всієї проблематики правового регулювання статусу біженців, неповно розкривають його зміст, залишаючи поза увагою низку важливих на сьогодні питань.

З огляду на зазначене, метою даної роботи є аналіз міжнародного законодавства та виокремлення основних недоліків щодо регулювання правового статусу біженців.

Вперше термін «біженець» з'явився у міжнародному праві після Першої світової війни, що обумовило потребу у забезпеченні належної правової регламентації правового статусу біженців, їх прав та обов'язків. Одним із основних документів, що визначає поняття «біженець» є Устав Міжнародної організації у справах біженців (1948 р.). Згідно з цим документом біженцями визнавалися такі особи:

- жертви нацистського або фашистського режиму, або режимів, що брали участь у Другій світовій війні на боці фашистських режимів, або жертви квислінговських, або подібних до них режимів, що допомагають фашистським режимам у боротьбі проти певної категорії населення, незалежно від того, користуються вони міжнародним статусом як біженці чи ні;

- іспанські республіканці й інші жертви фалангістського режиму в Іспанії;

- особи, які розглядались як біженці до початку Другої світової війни із причин расового, релігійного або національного характеру чи внаслідок їхніх політичних переконань [1].

Відповідно до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців під «біженцем» розуміється особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [2].

Також, положення щодо статусу біженців містяться у низці інших міжнародних документів, серед яких:

- Конвенція про захист цивільного населення під час війни (1949 р.);
- Угода про скасування віз для біженців (1959 р.);
- Конвенція Організації африканської єдності, яка регулює специфічні аспекти проблеми біженців в Африці (1969 р.);
- Конвенція про статус апатридів (1954 р.);
- Декларація ООН про територіальний притулок (1967 р.);

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (1977 р.);
- Європейська угода про передачу відповідальності за біженців (1980 р.) тощо.

Аналізуючи положення Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців, слід виокремити умови, які дають підстави називати особу біженцем. Серед таких, насамперед, відсутність у особи громадянства країни, яка надала притулок. Статус біженців застосовується до осіб, які більше не можуть користуватися захистом держави, громадянами якої вони є, адже вони її покинули через певні побоювання за своє життя та здоров'я. Держава обов'язково надає біженцям, які опинилися на її території, статус, яким користуються інші іноземці. Заборонено накладати покарання на біженця за незаконний в'їзд на території країни. Також неприпустимою визнається висилка біженців в країну, де їх життю та здоров'ю загрожує небезпека.

Не можуть вважатися біженцями, на яких поширюється дія Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців, особи, які:

- добровільно повторно скористалися захистом країни своєї громадянської належності;
- втративши своє громадянство, знову добровільно набули його;
- набули нового громадянства і користується захистом країни своєї нової громадянської належності;
- добровільно знову влаштувалися в країні, яку вона залишила або за межами якої вона перебувала через побоювання щодо переслідувань;
- більше не можуть відмовлятися від користування захистом країни своєї громадянської належності, оскільки обставини, за яких вони були визнані біженцем, більше не існують;
- будучи особою без визначеного громадянства, можуть повернутися до країни свого попереднього звичайного місця проживання, оскільки обставини, за яких вони були визнані біженцем, більше не існують.

Тому, як слушно зазначає Безпалова О.І., поняття «біженець» включає в себе два критерії:

- позитивний критерій, тобто сукупність ознак, за наявності яких особа може бути визнана біженцем;
- негативний критерій, тобто сукупність ознак, за наявності яких особа не може бути визнана біженцем або втрачає статус біженця [3, с. 15–16].

Біженці на території країни свого перебування нарівні з іншими категоріями населення користуються всіма правами людини, які мають універсальний характер та закріплені на міжнародному рівні, а також

правами та привілеями, властивими лише їм, якими вони володіють на підставі універсальних і регіональних міжнародних угод, що регулюють правовий статус біженців.

Слід додати, що права біженців не є абсолютними, вони можуть бути обмежені у встановленому міжнародним законодавством порядку. Тобто під час війни або за інших надзвичайних і виняткових обставин держава має право вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними в інтересах державної безпеки, щодо тієї чи іншої окремої особи, ще до того, як ця держава з'ясує, що ця особа дійсно є біженцем і що подальше застосування цих заходів щодо неї є необхідним в інтересах державної безпеки.

Підсумовуючи, варто зазначити, що наразі існує достатня кількість нормативно-правових актів, які регулюють питання правового статусу біженців, основними з них є універсальні норми міжнародного права, до яких, зокрема, належить Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців. Проте, міжнародні стандарти й відповідні заходи не охоплюють усієї проблематики правового статусу біженців. Це, перш за все, проявляється у тому, що основні положення, закріплені в Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців, не завжди виконуються, як наслідок, права біженців часто порушуються. Вважається, що вирішити дану проблему можливо лише способом запровадження дієвого механізму контролю за виконанням міжнародних договорів, що стосуються правового статусу біженців.

Враховуючи все вищенаведене, у дослідженні було досягнуто його мети, а саме: проаналізовано міжнародне законодавство та встановлено, що права та обов'язки біженців, механізм їх реалізації та захисту є належним чином врегульованими на міжнародному рівні. Визначено, що головним недоліком у даній сфері суспільних відносин є, найперше, недотримання державами основних положень, закріплених Конвенцією Організації Об'єднаних Націй про статус біженців.

Список використаних джерел:

1. Устав Международной организации по делам беженцев 1948 г. *Официальный сайт Агентства ООН по делам беженцев*. URL: https://www.unhcr.org/ru/wp-content/uploads/sites/73/2019/08/Устав_УВКБ_ООН1.pdf
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011
3. Безпалова О.І. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві. *Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб* : міжнар. наук.- практ. конф. Ужгород, 2017. С. 10–19.